

νος τὸν Ἐμμανουήλ, κατὰ μὲν τὴν θεότητα τῷ Πατρὶ ὁμοούσιον, * κατὰ δὲ τὴν *1440
 ἀνθρωπότητα τὸν αὐτὸν ἡμῖν ὁμοούσιον. Ἐπεὶ πῶς ἂν λεχθεῖη ῥάβδος ἐκ
 τῆς ῥίζης Ἰεσσαί; πῶς δὲ σπέρματος Ἀβραάμ; πῶς δὲ υἱὸς Δαυὶδ; Πῶς
 δ' ἂν νοηθεῖη τό: «Ἐξ αὐτῶν κατὰ σάρκα Χριστός, ὁ ὢν ἐπὶ πάντων Θεός»;
 τὸ δὲ τοῦ θεσπεσίου Παύλου πῶς ἂν ἐκλάβωμεν. «Περὶ τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ,
 τοῦ γενομένου ἐκ σπέρματος Δαυὶδ κατὰ σάρκα, τοῦ ὀρισθέντος Υἱοῦ τοῦ
 Θεοῦ ἐν δυνάμει κατὰ Πνεῦμα ἁγιοσύνης, ἐξ ἀναστάσεως νεκρῶν, Ἰησοῦ
 Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν; Ἔτεκεν οὖν ἡ ἁγία Μαρία τὸν Ἐμμανουήλ, κατὰ
 μὲν τὴν θεότητα, καθὰ προειρήκαμεν, ὁμοούσιον τῷ Πατρὶ, κατὰ δὲ τὴν
 ἀνθρωπότητα ἡμῖν ὁμοούσιον· κατὰ μὲν τὴν θεότητα, ἀπαθῆ, κατὰ δὲ τὴν
 ἀνθρωπότητα, παθητόν.

enim [Maria igitur] Emmanuelem nobis peperit, secundum divinam *1439
 quidem * naturam Patri consubstantialē, secundum humanam vero
 eundem nobis consubstantialē. Nam quomodo alias virga de ra-
 dice Iesse dici posset? ¹ Quomodo de semine Abraham? ² Quomodo
 filius David? ³ Quomodo intelligeretur illud: *Ex quibus Christus se-
 cundum carnem qui est super omnia Deus?* ⁴ Et illud rursum beati
 Pauli quomodo interpretabimur: *De Filio suo, qui factus est ex semine
 David secundum carnem, qui praedestinatus est Filius Dei in virtute
 secundum Spiritum sanctificationis ex resurrectione mortuorum Iesu
 Christi Domini nostri?* ⁵ Peperit itaque sacra Virgo [sancta Maria]
 Emmanuelem, Patri quidem, ut modo diximus, secundum divinita-
 tem, nobis vero secundum humanitatem consubstantialē: eum-
 dem secundum divinam naturam impatibilem, secundum humanam
 patibilem.

Collectio EUSEBII Gallicani ⁶ (saec. V)

SERMO II ⁷

1408 De Nativitate Domini. [...] Sed libet ipsam nativitatis dominicae
 dignitatem propius intueri. Ecce itaque absque ullius seminis incre-
 mento, de intacta ac rudi terra foecundum germen ascendit, et de
 radice mortali vitae arbor effloruit: et salutifera propago nullo plan-

PLS
 III, 550

¹ Isa. XI, 1.

² Hebr. II, 16.

³ Matth. I, 1.

⁴ Rom. IX, 5.

⁵ Rom. I, 3-4.

⁶ De Collectione hac, quae ex genuinis sermonibus Fausti Reiensis confecta videtur, cf. PLS III, 537, 545, 546.

⁷ M. B. P., 6, Lyon, 1677.

* 551

tante processit. Obstupescit natura rerum, virgo procreat sobolem, nullum procreandae sobolis experta consortem, et venienti in vitam homini per unius confertur mysterium munus duorum. Creator ex creatura sua nascitur, et fructus ventris sui mater innumpta miratur, ac foemina auctoris sui auctor efficitur. Quid primum mirer, quidve postremum: quod * sine conceptu est collata foecunditas, an quod per partum magis est glorificata virginitas? Sed non mirum si ita peperit: talis erat ille cui nupserat. Ait enim Angelus stupenti Mariae: *Spiritus sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi.*¹ Ecce praebitura Deo nascenti corporis sui habitaculum, prius mente efficitur Dei templum. Subsequitur Evangelista dicens: *Et beata quae credidit.*² Videamus ergo an simplicem nobis hominem nasci indicet ordo ipse nascendi. Filius virgini ab Angelo promittitur, a Spiritu sancto donatur, et quasi vere Deus credendo concipitur. Non ergo usquequaque miremur, si is qui fidei semine acquiritur, salva materni pudoris fide inviolabiliter procreatur. Itaque ad Evangelium recurramus: miraculum illud quod Evangelista protulit tempore resurrectionis, digne mihi usurpem etiam tempore nativitatis, cum Ioanne dicendo: *Venit Iesus ianuis clausis, et stetit in medio.*³ Ecce iam nunc ianuis clausis processit in mundum, materni pudoris signaculo minime resignato: simulque illud impletur propheticum Ezechielis oraculum: *et porta erat clausa et non est aperta, quia Dominus transivit per eam.*⁴ Eadem nunc potentia mundi istius ianuam per partum inviolatae matris intravit, qua postmodum ad discipulos clausis foribus penetravit. Quid hic rationem quaerimus? Quid intellectum fatigamus humanum? *Generationem eius quis enarrabit?*⁵ Quid novitatem stupeamus, ubi cernimus maiestatem? Miramur Dominum nostrum absque ullius viri semine intra virginea viscera hominem consummasse, quem scimus coeli terraeque immensitatem ex nihilo condidisse. Quis ei ullum initium, quis praebuit incrementum, quando ipsa rerum initia atque incrementa faciebat, quando vere quasi Dominus rerum, iubebat esse quae non erant? Quaeramus in conditione universae fabricae, quo seminario usus sit: *ipse dixit et facta sunt, ipse mandavit et creata sunt.*⁶ Itaque nulla obsequitur materia: substantia operis sola fuit potentia conditoris. Secundum hanc ergo potentiam credamus Dominum nostrum absque ullo sexus initio ex sola foemina virum creas-

¹ Lc. I, 35.² Lc. I, 45.³ Io. XX, 26.⁴ Ezech. XLIV, 1.⁵ Isa. LIII, 8.⁶ Ps. CXLVIII, 5.

se, quem scimus inter ipsa initia generis humani ex solo viro foeminam condidisse. Recedat ergo omnis infidelitas. Agnosce, o vere beata Maria, gloriam tuam: illam, inquam, gloriam quam tibi vel angelus nuntiavit, vel Ioannes per os Elizabeth matris adhuc de secreto uteri prophetavit. *Benedicta itaque tu inter mulieres, et * benedictus fructus ventris tui: et unde mihi hoc ut veniat mater Domini ad me?*¹ Exulta, mater salutis humanae: ecce Domini mei universo mundo per tanta retro saecula promissum prima suscipere mereris adventum: habitaculum immensae maiestatis efficeris: spem terrarum, decus saeculorum, commune omnium gaudium, peculiari munere novem mensibus sola possides: initiator omnium rerum abs te initiat: et profundendum pro mundi vita sanguinem de corpore tuo accepit: ac de te sumpsit, quod etiam pro te solvat. A peccati enim veteris nexu per se non est immunis, nec ipsa genitrix redemptoris. Solus ille licet ex debito renascatur, lege tamen veteris debiti non tenetur: parum tamen tibi cum caeteris commune matribus est: medicum enim dolorum nostrorum sine dolore paris: sanatorem depravati saeculi atque corrupti, sine ulla pudoris corruptione progeneras. Nec enim decebat ut qui ad hoc venerat ut violata in integrum restitueret, aliquid de materna integritate violaret. Ecce uno partu tuo, universorum nascitur vita saeculorum: profers in lucem lucis parentem: et Salvatorem hominum, angelorum patrem vocare mereris filium tuum. Hic est ille etiam ab initio quasi Deus, signis et prodigiis demonstratus, in patriarchis praetentus, prophetarum vocibus nunciatus. Hic est ille qui sub nubilo legis coruscans, Scripturarum omnium claves in se et aperiens et claudens ac Testamenti veteris umbras adventus sui luce discutiens, verbum caro factum, venit in mundum, non deposita, sed seposita maiestate: perfectus Deus et verus homo, unus Christus: non alter ex Patre, alter ex virgine: sed aliter ex Patre, aliter ex virgine: inde divina, hinc humana substantia: duplex natura, sed tamen Dei et hominis una persona: ita coniunctus Deus homini, sicut anima corpori.

SERMO IX ²

1409 De Symbolo. [...] Iesus Christus Filius Homini, ipse est *qui conceptus est de Spiritu sancto*, sicut Evangelista ad Beatam Mariam dicit: *Spiritus, inquit, superveniet in te.*³ Quid mirum si non est violata

PLS
III, 581¹ Lc. I, 42-43.² M. B. P. 6.³ Lc. I, 35.

partu, quae magis est sanctificata conceptu? Aut quid incredibile, si Christus ex virgine, id est, integritas de integritate processit? *Natus est ex Maria Virgine*: non enim nasci decebat ex corruptione virtutem.

SERMO X¹

PLS III, 588 De Symbolo. [...] Tam puros nos esse concedit ex fonte, qualis ipse ad nos venit ex virgine. Dilata, Domine, ac benedic sub instante regenerationis tempore sacrae sinus parentis. Dic, Domine, Ecclesiae tuae, quod dixisti per Angelum matri tuae: *Spiritus, inquit, sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi.*² Iterum mater de Spiritu sancto concipiat, item virgo parturiant: iterum homo Dei Filius efficiatur: iterum virginitas foecundetur. 1410

[*Hic deest aliquid*]

Ac virgineam nativitatem quam exerceri in membris videt, in capite praecessisse non dubitet.

SERMO XXI³

PLS III, 596 De Pascha. [...] *Cum esset sero, inquit, die una sabbatorum, et fores essent clausae ubi erant discipuli congregati, venit Iesus, et stetit in medio.*⁴ Per obserata itaque ostia sacrum Dominici hominis corpus inlapsum, et exposita terra consuetudinis fragilitate, clausis ianuis influxit defoecata et glorificata substantia. Nihil novum est in virtutibus Christi. Hic est ille, qui inter ipsa adorandae nativitatis sacra primordia, ad nos inviolato maternae integritatis signaculo, natura stupente, processit: nec mirum si innuptae sinus matris non resolverat natus, quos magis probatur sanctificasse conceptus. 1411

SERMO XXXIII⁵

PLS III, 631 De Trinitate generalis. [...] Ipse ad regenerandas animas steriles benedicit aquas, ipse sacri fontis irriguum illa, qua dudum Mariam locupletavit, virtute foecundat. Castos Ecclesiae sinus maritat, nubis integritas puritati, ut ad similitudinem virginis genitricis etiam Ecclesia matris fructu donanda, sine sexu de sanctificatione concipiat, et 1412

¹ M. B. P. 6.

² Lc. I, 35.

³ Sermo retractatus in Caesarii serm. 206 (cf. PLS III, 547; M. B. P. 6).

⁴ Io. XX, 19.

⁵ M. B. P. 6.

sine corruptione parturiat, et regenerata pignora in filios Dei foelici mancipatione transcribat. Quomodo haec operari posset, nisi Deus esset?

SERMO XLVIII ¹

- 1413 Exhortatio de Deo Trino et Uno... [...] Nos autem Christum Dominum Deum pariter et hominem solida confessione teneamus. Filium Dei in extrema parte saeculorum de inupta matre fide maritante progenitum, ex voluntate humiliatum, non ex necessitate diminutum superveniente in virgine sancto Spiritu hominem Deo mirabiliter impletum, et Deum in hominem misericorditer commutatum. Nec exinanisse gloriae magnitudinem sed per susceptam servi conditionem Domini ostendisse pietatem, qui se Deum etiam ex ipsa nativitatis novitate demonstrat. Ecce veniente ad terras Domino, nihil ex intacta matre violatur, et filius intra matrem natura ignorante * perfititur: ex Deo homo infusione divinitatis impletur, et ex homine Deus nascitur: et ipse sui auctor corporalem nativitatem spiritaliter conceptus operatur, generationem acquirit foecunditas, cuius originem nescit integritas. Audivimus praesentis lectionis oraculo. *Ecce virgo in utero accipiet*, ² id est, a foris initium non suscipit, et fructum intus acquirit. *Ecce virgo*, id est, nullum quaerit iugali societate commercium, nihilque ei de pignore confertur per corpus alienum. Inspiciamus itaque in beata *Maria* causas pudoris illaesi: de foris accedere corruptio solet, in hac autem nil violatur intrinsecus. Sed quomodo, inquis, potuit virgo esse post filium? Hoc utique modo quia honor virginitatis per generantem non per nascentem resolvitur. Hic ergo quia corruptionis iniuria non fuit in conceptu, ideo integritas perseveravit in partu. Nemo virgini nato filio calumniatur, gloria tantae parentis quam caelestis puer non praeripit dum concipitur, non potuit violare dum nascitur.

PLS
III, 648

*649

SERMO LXXVI ³

- 1414 De B. Virginis conceptione. Fragmentum. Nihil autem ex matre violare potuit natus, qui etiam violatam naturam venerat reparare nascendo. Conceptus ergo est de Spiritu sancto. Vides, quia concipientis dignitas, parientis integritas est: honorem matris quem non abstulit, dum concipitur, non aufert dum nascitur: pudorem feminae

PLS
III, 697¹ M. B. P., 6.² Matth. I, 23.³ M. B. P., 6.

*698

genitus non solvit filius, quem ignoratus non violavit maritus. Non ergo contra fidem tuam venias, nec dicas, quomodo hoc fieri potuit? Qui te credere in omnipotentem prima confessione testatus es? In operibus Dei sollicito quamlibet homini, magis admiratio se potest offerre, quam ratio. Dicimus quidem novum esse, ac singulare, de terra corporis virginalis sacrum prodire germen sine cultore potuisse? Sed si bene intendamus, praebet nobis aliqua similia de semetipso ordo pariter, ac status mundi. Ut quod de foecunditate virginis in fide credimus, ex aliquo etiam in rerum specie videre possimus. Dic mihi, quis intra naturam mortui lapidis materiam, vivi ignis abscondit, aut unde frigidae venae argenti metalli, flammaram semina conciperent? Quanta se aspectibus ingerunt, quae in sensibus fidem nutriant! Ecce post arduae hyemis sterilitatem, quando veris eum amoenus induit * vultus; quando facies mundi deposita senectute iuvenescit; quando per novi aëris gratiam constrictus relaxatur orbis, quando caelum terris clementia adridente blanditur, quando nubet tepore creatura rerum: quis gravidum foetibus maritat annum? Quis castum arbori subiiciet fructum? Videas partum, ubi non potes invenire conceptum: et inter haec aliquanti incorruptibilem de corruptione nasci debuisse pronuntiant! Ecce quantae res corruptibiles sine corruptione nascuntur! Quis intra oculum pupillam, quasi intra virginem matrem vim lucis inclusit? Quantas deforis species intra se concipiunt lumina, et tamen inviolata videbuntur, nisi affectu peccante violentur; remove vitium, incorrupta erit aliquoties et foecunditas; admove vitium, nec ipsa erit casta virginitas. Ea ergo virtute protulit hominem Deus ex inviolato virginis sinu, qua eum, si velit; sine macula oculi nasci iussisset ex oculo: sed fortassis dicas esse non posse filium unius parentis, quia adquisitio filii munus duorum est. Qui calumniatur, quare sine patre susceptus est unicus matri: calumnietur etiam, quare sine matre natus est unigenitus Patri. Illa animi pro potentia et virtute ex sola femina virum protulit, qua inter rerum principia ex solo feminam procreavit. Nam si altius nascentis mundi repetamus exordia, primus homo de rudi producitur terra; secundus de viri costa, et modo hic de matre casta. Vides istud in Christi nativitate miraculum, non iam primum esse, sed tertium. Illam, inquam, potentiam et virtutem, quae cum stupore nostro, per sacram matrem Mariam, nostram salutem operata est, quae caeli immensitatem, non artificis manu, sed efficaci tetendit imperio, quae cotidie velocissimo soli praecepit, fervido, et consistente curriculo, ac impigro motu incomprehensibilem circuli verticem transvolare, quae cotidie, soli, inquam, fulgido, inbar praecepit consummatum, et post se tractum diem trans oras mundi demergere, ac per vasta et inania

tenebrarum magno cotidie sui ambitu atque circuitu regionem lucis ac noctis includere: quantae res humanae praetenderetis oculis nostris vestri admirationem, nisi a vobis usus frequentior raperet miraculi dignitatem. Credo et in Spiritum sanctum: vides quia sicut Patri et Filio, ita Spiritui sancto defertur credulitatis privilegium.

DRACONTIUS, BLOSSIUS AEMILIUS (saec. v)

CARMEN DE DEO

- 1415 Lib. II. [...] Qui nasci dignatus homo, membratur in artus
 Sanguine femineo concretus spiritus almus,
 Fitque Deus post templa poli sub carne, figura
 Passibilis, mortalis homo sine fine perennis:
 Et tenuis per cuncta vapor, iam mollior ignis
 Irrepsit, tenerumque parat per viscera corpus.
 Induitur compage Deus, structura ligatur
 Ossibus, et nervis, pinguescunt intro medullae,
 Hinc cruor, hinc humor, solidatur musculus omnis,
 Et caro plasmatur. Quid sanctus Spiritus illic
 Egerit, ipse potens novit, qui cuncta creavit;
 Qualiter aure Deus, verbo fetante marito,
 Virgineos intrasse sinus dignatur, et alvum,
 Terrarum, coelique capax, atque ignis anheli,
 * Aëris, et pelagi, sed non capiendus ab isdem, *779
 Claustra puerperii passus sub lege creandi,
 Vel quaecunque subit diversi temporis aetas.
- 1416 Tempora mutantur, te nunquam saecula mutant, PL
 Qualem prima dies, talem simul ultima noscet. 60, 818
 Cum te non caperent coeli, terraeque, fretumque,
 Aëris et spatium, modico te corde reponis
 * Pectoris humani, conceptus mente fideli. *819

● PLS III, 556, 610, 611, 618, 619, 642, 700.

● IUVENALIS HIERSOLYMITANUS († 458). Vide locum, Iuvenali attributum, sub titulo « Incertus Auctor ».